ní a elektrotechnické, vytváří předpoklady, aby se v Plzni vytvořila tradice seminářů průmyslové sociologie. Konečně upozornil na to, že z pořádaného semináře se vydá sborník, který bude obsahovat úplný text všech písemně předložených referátů a diskusních příspěvků.

Libuše Lišková

Seminář o systémech statistických programů pro samočinné počítače

Používání samočinných počítačů při zpracování sociologických výzkumů u nás vstupuje už do druhé desítky let. Počítače, na nichž sociologie u nás začínala, pomalu dosluhují. Spolu s nimi dosluhuje i naše „první generace" programových systémů pro zpracování sociologických dat. Je čas zamyslet se nad tím, které prvky v užívaných systémech se osvědčily a které se ukázaly v provozu nevýhodné, co přebírat do připravovaných programů pro nové počítače a co ne, uvážit, zda bude lepší přeložit, upravit a dále zdokonalovat existující systém, nebo s novým počítačem budovat zcela nový programový systém, či zakoupit celé systémy atd. Problémů, které vyvstávají s aktuální naléhavostí je celá řada.

Podkladem pro takové zamyšlení musí být výměna zkušeností mezi programátory u nás dosud vyvinutých programů a mezi sociology, kteří s těmito systémy pracovali a pracují. Se záměrem otevřít diskusi o těchto otázkách se sešel v prosinci loňského roku v Brně seminář *O systémech statistických programů v ČSSR*. Uspořádala ho Laboratoř počítacích strojů VUT a brněnská pobočka Československé sociologické společnosti. Bylo to první setkání programátorů — autorů systémů použitelných pro zpracování sociologických dat — a sociologů, z jejichž podnětů a podle jejichž požadavků mnohé programy vznikly a kteří tyto programy používají. Ačkoli zájmy programátorů a zájmy uživatelů programů nejsou vždy totožné a ačkoli tyto dvě skupiny někdy obtížně hledají i společný dorozumívací jazyk, byla konference záměrně uspořádána tak, aby nedošlo k vytvoření dvou sekcí: cílem bylo právě prohloubení vzájemného poznání a pochopení.

Po úvodním slově zástupce Vysokého učení technického v Brně J. Nedomy a brněnské pomočky Sociologické společnosti M. Gregora byl ponechán dostatečný prostor pro referáty a sdělení programátorů a uživatelů. Josef Vytopil z Laboratoře výpočetní techniky v Olomouci informoval o systému UNISOC-LUP. Jaroslav Schulz z Inorgy, Brno si z hlediska zadavatele všiml některých problémů spolupráce sociologa se samočinným počítačem. Miroslav Foret přednesl příspěvek „Srovnání vybraných československých programů pro zpracování sociologických informací". Josef Laga z katedry automatizovaných systémů řízení VŠE, Praha seznámil přítomné s charakteristikami programového systému vypracovaného ve výpočetním středisku Vysoké školy ekonomické. Pavel Osecký z přírodovědecké fakulty UJEP mluvil o zkušenostech se systémem statistických programů PSYCHOL. František Hrabovský z Ústavu výpočetní techniky ČVUT, Praha podal zevrubnou informaci o originálním souboru programů pro počítač IBM 7040, určených ke zpracování statistických informací v lékařství a v sociologii. František Krejčí z Laboratoře počítacích strojů, VUT, Brno informoval o rozsáhlém souboru programů laboratoře a Ivo Možný z katedry filozofie, logiky a sociologie filozofické fakulty UJEP věnoval svůj referát problematice ekonomiky tvorby a užívání programů pro hromadné zpracování dat. Jednání prvního dne uzavřel Karel Brzobohatý informací o zkušenostech s automatickým zpracováním statistického výkaznictví na VUT v Brně.

Druhý den pokračovala konference vystoupením Jana Řeháka z Ústavu pro filozofii a socilogii ČSAV a programátora Petra Nedomy o nově zakoupeném systému SPSS, jeho charakteristikách a možnostech. Jiří Polách přednesl referát o sekvenčních metodách v rozpoznávání obrazců a Antonín Pavlín z Vysoké školy zemědělské v Brně informoval přítomné o sadě programů profilové a faktorové analýzy. Vladimír Chlumský z Ústavu ekonomie a organizace stavebnictví v Bratislavě hovořil o zkušenostech se systémem programů v Laboratoři počítacích strojů v Brně při budování informačního subsystému o lidském činiteli ve stavebním podniku a Anna Gerylová z lékařské fakulty UJEP o problematice ukládání dat z hlediska longitudálního zpracování.

Diskuse, která se rozvinula po vyslechnutých referátech a sděleních, výrazně překročila jejich rámec. Byl probírán stav vzájemné informovanosti a hledány cesty k systematičtější výměně sdělení o nově vypracovaných programech, byly probrány výhody a nevýhody a hledána vhodná míra sjednocení určitých částí programů, uvažovány možnosti a limity vzájemné výměny programů, diskutována problematika parametrických a neparametrických uživatelů a další aktuální otázky. Na závěr konference se pokusili shrnout výsledky jednání a formulovat stav nejnaléhavějších otevřených problémů z hlediska programátorů František Krejčí a z hlediska uživatelů Ivo Možný.

Brněnský seminář o systémech statistických programů byl prvním krokem na cestě k nezbytné trvalé spolupráci mezi programátory a sociology-parametrickými uživateli samočinných počítačů v celé ČSSR. Bylo by krajně neekonomické nadále setrvávat v izolaci, přerušované jen náhodnými osobními kontakty. Seminář přispěl nejen k zlepšení vzájemné informovanosti, ale pokusil se ve svých závěrech položit i základy k trvalejší spolupráci.

Zástupci několika výpočetních středisek se dohodli na pokusném zpracování stejného experimentálního souboru dotazníků s tím, že si vymění výstupy, aby bylo možno porovnat výsledky. I když každé pracoviště řeší do jisté

míry specifickou problematiku, vzájemný kontakt je společným zájmem, o nějž se může další spolupráce uživatelů a programátorů spolehlivě opřít.

Ivo Možný

Několik poznatků z výzkumu 476 manželství
Cíl výzkumu a složení zkoumaného souboru

V r. 1973 uskutečnili pracovníci katedry aplikované sociologie filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci výzkum 476 manželství, a to v městě Olomouci a blízkém okolí.

Úsilí výzkumného týmu, jehož záměrem bylo shromáždit určité výchozí, konkrétní poznatky použitelné pro systematickou školní a mimoškolní předmanželskou přípravu občanů, bylo zaměřeno několika směry:

- k hlubšímu poznání rodinného zázemí respondentů, obrazu východiskové rodiny a jejího vlivu na manželský život, postojů a jiných stránek soužití občanů,
- k poznání zdrojů informací mladých lidí o manželské a rodičovské problematice,
- k vytipování vlastností partnerů oceňovaných před sňatkem a po delší době společného života a vůbec faktorů působících k udržení, nebo naopak k destrukci manželství,
- k proniknutí do intimní sféry manželství,
- k shromáždění poznatků vztahujících se k výchově dětí.

Ve výzkumu šlo o to ověřit některé hypotézy vztahující se k současnému manželství, jako například hypotézu o prioritě sexuální stránky manželského soužití, o úloze tzv. zbytečných maličkostí, o „stigmatizačním" vlivu manželství rodičů, o rozvratném působení alkoholismu na manželské vztahy, o vlivu dětských vazeb na budoucí manželské vztahy apod.

Některé z nich, jako například hypotéza vycházející z tradičních představ o prvořadém významu sexuality, se kupodivu jednoznačně nepotvrdily, jiné naopak byly prokázány velmi přesvědčivě jak údaji prvého, tak údaji druhého třídění.

Výběrový soubor tvořilo *175 ženatých mužů a 301 vdaných žen.* Byly to osoby *různého věku* — od 18 do 60 let a více. Nejpočetnější skupiny představovali občané od 26 do 30 let (18,7 %) a od 31 do 35 let (17,9 %), nejmenší pak od 18 do 25 let (10,5 %) a od 51 do 60 let (10,5 %).

Přibližně stejné věkové rozložení bylo u *manželských partnerů* respondentů; nejvíce jich patřilo do věkové kategorie 31—35letých (16,4 %) a 26—30letých (16,3 %), nejméně do kategorie 18—25letých (11 %) a 51letých a starších (v kategorii od 51 do 60 let — 12,1 %, v kategorii nad 60 let — 4 %.

Reprezentativnost vzorku byla v důsledku technických obtíží spojených s vlastním výzkumem v některých směrech zeslabena. Tak například poměr mezi respondenty z *města a venkova* vyzněl příliš výrazně ve prospěch městských obyvatel (ze 476 osob 84,5 % bydlelo ve městě a jen 15,5 % mělo bydliště na venkově). Pokud jde o *původní bydliště* respondentů, bylo rozložení lepší, neboť 60,9 % žilo od počátku ve městě a 39,1 % pocházelo z venkova.

Také hledisko *vzdělání* respondentů jsme nemohli dodržet ve shodě s původní představou; soubor byl nakonec tvořen z $^1/_3$ osobami se základním vzděláním (31,6 %) a ze $^2/_3$ osobami s vyšším vzděláním (68,4 %). Podobný byl poměr vzdělání manželských partnerů (32,6 % mělo vzdělání základní a 67 % vzdělání vyšší).

Z hlediska *nynějšího povolání* respondenti patří hlavně do kategorie dělníků (25,5 %), technické inteligence (22,3 %), administrativních pracovníků (21,3 %) a učitelů (18,7 %). Podobně je tomu u manželských partnerů: 28,7 % dělníků, 23,3 % příslušníků technické inteligence, 17,6 % administrativních pracovníků atd.

I když kategorie dělníků je zastoupena nejvíce, nebylo dosaženo původního záměru, aby příslušníci této společenské třídy představovali více než polovinu respondentů.

Základní charakteristika rodin respondentů

Můžeme říci, že *výchovné prostředí* v rodinách respondentů bylo ve $^2/_3$ případů dobré. Lze to konstatovat na základě skutečnosti, že 67,1 % dotázaných občanů hodnotilo své dětství jako šťastné; zbytek — 32,9 % — je hodnotil buď jako velmi nešťastné, anebo do té míry poznamenané různými zápornými jevy, že není možno hovořit o šťastném dětství. Zajímalo nás pochopitelně, jaký byl pozdější manželský osud občanů z obou těchto skupin a do jaké míry vtisklo šťastné, nebo zase nešťastné dětství, poznamenané tresty a disharmonickým soužitím rodičů, svou pečeť příštímu životu respondentů v jejich vlastním manželství. Ukázalo se, že např. jedinci, jejichž chování v dětství bylo korigováno pouze mírnými tresty, mají manželství šťastnější, lépe si rozumějí se svými partnery, bez větších nesnází vychovávají děti a také v jiných směrech se dokáží chovat tak, aby se vzájemné rodinné vazby upevňovaly.

K hypotéze o odrazu kvality manželského soužití rodičů v manželství dětí (respondentů) jsme zjistili, že z občanů, jejichž rodiče žili bez konfliktů, podstatná většina, tj. 83,1 %, se nyní cítí ve svém životě a v manželství plně spokojena; jen 16,9 % tento šťastný pocit nemá. Občané z rodin, v nichž se rodiče mezi sebou občas svářili, uváděli pocit plné spokojenosti jen v 75,1 % případů, počet nespokojených se ve srovnání s předchozí skupinou zvětšil na 24,9 %. Tam, kde byly konfliktní scény mezi rodiči ve výchozí rodině, byly důsledky ještě horší — velmi spokojeno se svým životem bylo 67,3 % respondentů, podíl nespokojených činil 32,7 %.

Manželskou prosperitu jsme konfrontovali také s tím, *zda si respondenti více rozuměli s otcem, či s matkou, nebo s některou jinou*